althans door een antirevo-
goed worden gekeurd. Het
er Colijn in zijn voortreffe-
de Depntaten-vergadering
rijd met de ordinantie Gods,
dt evenzeer ten opzichte van
Nationale Vergadering om
van alle predikantstracte-
n ophouden. Dat we op
etalen van predikantstracte-
le Overheid zeer beslist af-
de Kerk daardoor altoos
in haar vrijheid, die haar
is, belemmerd wordt, is
. We hebben altoos den
tegen de »zilveren koorde«
ht, die op de Overheid als
zou om voor het onder-
edikanten te zorgen, willen
. De zorg daarvoor heeft
an de Overheid, maar aan
n zelf opgelegd. Wanneer
rten tijd geleden bepleiten
Overheid, ook na uitbetaling
len aan de verschillende
ortgaan met als vrije sub-
te steunen, dan staan we
ar lijnrecht tegenover. We
thans meer dan ooit elken
d tusschen Kerk en Staat
en. Maar dit alles heeft met
e Nationale vergadering in
had deze predikantstracte-
houden, niets te maken.
stractementen waren niet
subsidie van de Overheid
ar werden door de Overheid
de kerkelijke en geestelijke
ij na de Reformatie onder
momen had, deels, voor-
lastingen werden gevonden,
stitutie van het kerkelijk en
dat de Overheid vroeger had
oorlogskosten en de Lands-
alen. Indien de Nationale
financieelen band tusschen
ad willen doen ophouden,
n de Kerken de kapitalen
n of restitueeren, die zij
eer had of voor 's Lands
bruikt. Maar het inhouden
menten zonder kapitaal-
nrecht, roof tegenover de

it daaruit voort, dat ook
f nationaliseering van de
estelijke goederen, die de
haar beheer had, onrecht
d heeft de Nationale Ver-
ijn trachten te redden door
leze goederen in een apart
vorden ondergebracht en
armenzorg zouden worden
ze goederen aldus bestemd
se doeleinden, waarvoor ze
Nog daargelaten echter,
van de kerkelijke goederen,
der Overheid waren toe-
voorwaarde, dat de Over-
itstractementen betaalde,
k recht miste om deze
iet-kerkelijke bestemming
, wat de geestelijke of
betreft, aangetoond, dat
derwijs, losgemaakt van
e christelijk karakter ont-
lenstbaar gemaakt om de
e te ondermijnen, geen
zijn, maar veeleer het
worden genoemd. Ook
deze geestelijke goederen
ale Vergadering in 1798
nders dan een misbruik
noemen, een ontvreemden
aan hunne bestemming,
was, omdat deze goederen
doel waren bestemd en
ods waren gewijd.
it elk dezer drie besluiten
s geoordeeld worden, dan
e Vergadering onrecht
nrecht door de kerkge-
lehuizen aan de bezitters
ver de gezindheden naar
meenteleden te verdeelen.
predikantstractementen
n evenzeer onrecht door
geestelijke goederen tot
m te verklaren en voor
te bestemmen, dan
gegeven.
ent van Mr. Van Apel-
patie van de Nationale
voerd, dat zij in beginsel
t gedaan dan wat de
de Republiek deed, is
bevonden. Hij vergat
, dat si duo idem faciunt,
l. w. z. dat al doen
t daarom nog niet het-
esteld, dat de beslissin-
nale Vergadering nam,
iren geweest als die van
Overheid, dan volgde
lat de Nationale Verga-
vas deze beslissingen te
e Overheid in ons land
n voedsterheer der Kerk
wat de ware Kerk was,
had, kon de Overheid
geacht worden rechten
er deze goederen zeker
it te oefenen, even als
an ten opzichte van
zijn pupil. Maar
d zich niet meer ge-
te maken, welke religie
daarmede van zelf ook
dsterschap van de Kerk
aar recht, om over deze
gen te nemen. Terwijl
getoond, ook materieel
de Nationale Vergade-
cht staan tegenover wat
Overheid heeft gedaan.
g alleen het argument
Apeldoorn aangevoerd,
Vergadering, wel verre
en berooven van haar

eigendom, getoond heeft dit eigendomsrecht, voorzoover het aanwijsbaar was, te willen eerbiedigen,[1]) doordat zij aan haar besluit tot nationaliseering der geestelijke goederen de clausule toevoegde: *blijvende nochtans onverlet de aanspraak, welke eenig lichaam of gemeente daarop maken mocht en met de noodige bewijzen voorzien, aan het vertegenwoordigend lichaam ter beslissing zal moeten inleveren.*

Nu is deze slot-alinea zeker van belang, omdat er tweeërlei uit blijkt: vooreerst, dat zelfs deze revolutionaire Overheid zich zelf toch niet de bevoegdheid toegekend heeft om vrijmachtig over deze goederen te beschikken, en ten tweede, dat in deze clausule implicite de erkenning lag opgesloten, dat de Kerk op een deel dezer goederen wel degelijk eigendomsrechten kon doen gelden; want indien de Nationale vergadering de overtuiging had gehad, dat deze goederen Staatseigendom waren, gelijk Mr. van Apeldoorn meent, dan zou deze slotclausule geen beteekenis hebben gehad. Het schijnt, dat de Nationale vergadering metterdaad de bedoeling heeft gehad, dat wanneer onder deze geestelijke goederen zich ook goederen bevonden, die aan eene gemeente behoorden, deze zouden worden teruggegeven. Zij heeft dan ook, zooals uit de geschiedenis blijkt, met de meeste bereidwilligheid de archieven van rentmeesters, ontvangers en administrateurs geopend voor de reclamanten en zelfs den tijd van inlevering verlengd, omdat zij een eerlijke boedelscheiding schijnt gewenscht te hebben.[2]) Intusschen is deze scheiding van kerkelijk goed uit de genationaliseerde geestelijke goederen niet tot stand gekomen, zoodat deze clausule practisch geen effect heeft gesorteerd. Of de eene of andere gemeente van dit recht gebruik heeft gemaakt en hare aanspraken bij de Nationale Vergadering of het Vertegenwoordigend Lichaam heeft doen gelden, is mij niet bekend. Wel hebben de Gereformeerde Kerken tegen dit besluit der Nationale vergadering een protest ingediend, maar dit protest is ter zijde gelegd. En indien een bepaalde gemeente van de bevoegdheid, in de slotclausule haar geschonken, gebruik heeft gemaakt, heeft dit in elk geval er niet toe geleid, dat deze goederen haar terug zijn geschonken. Niet omdat de Nationale Vergadering beslist heeft, dat deze aanspraken niet deugdelijk waren, maar omdat een nieuwe omkeer in het staatsbewind aan het bestaan der Nationale Vergadering een einde heeft gemaakt.

Het onrecht door deze confiscatie der geestelijke goederen den Kerken aangedaan, is dus niet hersteld geworden. En zelfs al zou men aan de eerlijke bedoeling der Nationale Vergadering om recht te doen, niet twijfelen, dan is zij door haar besluit toch de oorzaak geworden dat deze goederen voor de Kerk zijn verloren gegaan. Zelfs mag de vraag gesteld worden, of de Overheid wel aldus handelen mag. Dat een belangrijk deel dezer goederen pastoralia waren en aan de Kerken toebehoorden, was bekend genoeg. Indien de Nationale Vergadering deze pastoralia had willen scheiden van de andere geestelijke goederen en aan de Kerken teruggeven, zou het haar gemakkelijk genoeg gevallen zijn dit te doen, want deze goederen stonden afzonderlijk genoteerd. Door eerst deze goederen te confisqueeren en daarna aan de gemeenten den last op te leggen het bewijs te leveren, dat zij op deze goederen aanspraak hadden, werden de rollen omgekeerd. En aangezien de beslissing over deze aanspraken niet aan den rechter werd overgelaten, maar aan de Overheid zelf, die deze confiscatie had gedecreteerd, viel op een rechtvaardige beslissing nauwelijks te hopen, vooral wanneer men let op den vijandigen geest, die de Overheid tegenover de Gereformeerde Kerken bezielde. Het is dan ook wel te begrijpen, dat van dit recht nauwelijks gebruik is gemaakt; men moest wel vreezen bij den duivel te biecht te komen. Van een Overheid, die aldus handelt, kan dan ook kwalijk gezegd worden, dat zij de eigendomsrechten der Kerk heeft willen eerbiedigen. Eer het tegendeel.

Dr. H. H. K.

[1]) t. a. p. blz. 18.
[2]) Dr. van Lonkhuyzen, *Radicale finantieele scheiding* blz. 76.

Leestafel.

Dr. F. J. J. Buytendijk, Hoogleeraar aan de Vrije Universiteit te Amsterdam, Psychologie der Dieren, Volksuniversiteitsbibliotheek, Haarlem, De Erven F. Bohn, 1920.

II.

Zoo bleek dan, dat wij op grond van de Schrift mogen spreken van 'n diere-ziel en ook, dat Aristoteles, met zijn vereenzelviging van »ziel« en »levensbeginsel« en zijn onderscheidingen van diere- en menscheziel, dichter bij de Schrift stond, dan vele andere denkers in de antieke en ook sommige denkers in de christelijke wereld.

Met die visie van »ziel« als »levensbeginsel«, wat vlak ingaat tegen het Materialisme, en ook dat de »diereziel« van de »menscheziel«, specifiek onderscheiden, wat vlak ingaat tegen de darwinistische vermenschelijking van het dier, gaat even als Erich Wasmann, thans in Valkenberg, ook Buytendijk accoord.

De Psychologie der Dieren, waarin hij de diereziel bespreekt, is verdeeld in negen hoofdstukken, met achter elk wat *Litteratuur*. Op de vier laatste bladzijden 'n Register.

Hoofdstuk 1 is Inleiding. Hoofdstuk 2 en 8 gaan onderscheidenlijk over Psychologie der eencelligen, en over Tropismen. De hoofdstukken 4, 5, 6 en 7 evenzoo over Waarneming, Instincten, Sociale Instincten en Gewoontevorming. In hoofdstuk 8 gaat het over het Denkend handelen der dieren, en in 9 geeft de auteur zijn Beschouwingen.

* * *

De Inleiding begint met een overzicht der »geschiedenis van het vak«, waaruit dan blijkt, dat de Nieuwere of moderne dierenpsychologie, vóór nog maar enkele tientallen jaren begonnen, zich onderscheidt van de vroegere welke de feiten verwrong, en dat wel òf in de darwinistische hypothese der »mechanische evolutie" òf in de materialistische hypothese der »generatio spontanea«, of »het vanzelf ontstaan van het *leven* uit de doode stof. Verder wordt er in de Inleiding op gewezen hoe aan deze Nieuwere beoefening der dieren-psychologie, welke met name aan Amerikaansche geleerden is te danken, en die, door zintuigelijke waarneming, tot de ervaring van feiten omtrent het zieleleven der dieren tracht te komen en die feiten dan nader onderzoekt en met voorzichtigheid tracht te verklaren, — een bezwaar is verbonden. Wie toch het levende of bezielde dier hetzij in de natuur, hetzij in het laboratorium, zintuigelijk waarneemt, krijgt er niet meer van te zien dan de »levensbewegingen", de »gedragingen" of wat in het Engelsch heet »the behavior", »het gedrag". Gevoelsleven en bewustzijn, dat wij trouwens zelfs bij onze medemenschen nooit »direct« zintuigelijk waarnemen, zal bij dit waarnemen van het dier ons verborgen blijven. De Nieuwere dier-psychologie, die in de »behaviore-richting het dierlijk zieleleven tracht te benaderen, verdoezelt dit bezwaar allerminst. Er zich op bezinnend, dat zij van het gevoelsleven en het bewustzijn der dieren niets kan *weten*, beperkt ze daarom haar taak tot het trekken van besluiten uit de gedragingen der dieren, omtrent hun waarneming en ervaring, omtrent hun aangeboren en verworven gewoonten. En de Nieuwere dier-psycholoog bespiedt daartoe het dier, zooals het zich onder allerlei natuurlijke en experimenteele omstandigheden »gedraagt«. Ten slotte stelt de Inleiding nog de beteekenis der dierenpsychologie voor verschillende wetenschappen in het licht.

* * *

Hoofdstuk 2: Psychologie der eencelligen gaat over die laagststaande dierlijke organismen, welke niet, als de anderen, uit meerdere maar slechts uit één cel bestaan. Het zijn de infusoriën, waartoe ook de amoeben of »wisseldiertjes« behooren. De amoeben, een protoplasma klompje met binnen-in 'n kern, beweegt zich, door aan de oppervlakte van zijn lichaam »schijnvoetjes« of *pseudopodiën* uit te stulpen en weer in te trekken, waardoor dan de vorm van zijn lichaam telkens »wisselt« en welke pseudopodiën tevens dienen tot voedselopneming. Uit de waarneming van dit gedrag dezer diertjes dat, ook volgens Dr. Buytendijk, niet tot physische en chemische processen is terug te brengen, blijkt dat men reeds hier met een »levensbeginsel« te doen heeft. Het uitstulpen van de pseudopodiën toch is, zooals ook andere onderzoekers van oordeel zijn, onmogelijk mechanisch te verklaren en de »hoop kunstmatig amoeben uit de doode materie te maken, zal dan ook niet in vervulling komen« (p. 21).

Hoofdstuk 3 gaat over de Tropismen, een woord, waarin 'n ander zit dat »wenden« beteekent.

Het feit, dat even als de zonnebloem, ook dieren zich »wenden« naar het licht, andere, zooals de waterdieren, naar de oppervlakte van het water, of tegen den stroom en weer anderen zich »wenden« tegen den wind, leidde in de Biologie tot de Tropismen-leer. De bioloog Loeb vondt, dat wanneer men in het laboratorium sommige lagere dieren, zooals de Daphnia of de »watervloo", willekeurig onder andere voorwaarden brengt dan waaronder zij in de natuur haar bewegingen verricht, zij dan die bewegingen ook veranderen, zoodat die van toe- af-wenden worden, en omgekeerd. Op dit experiment nu bouwden Loeb en ook anderen de hypothese, dat de bewegingen der lagere en ook hoogere dieren en zelfs die van den mensch door noodwendigheid worden bepaald. Zooveel althans bleek, volgens hen, dat »de bewegingen van en naar licht zonder tusschenkomst van psychische factoren, uitsluitend door physico-chemische processen geschieden" (p. 42). Buytendijk nu toont in dit hoofdstuk uitvoerig aan, dat en waarom het »tropisme« geen gedwongen beweging is en »het dier dus niet is een machine zonder ziel, een automaat« (p. 42).

* * *

Na alzoo in h. 2 en 3 te hebben aangetoond, dat reeds aan de lagere en de laagste dieren bezieling is toe te kennen en de dieren dus niet, zooals ook Descartes meende, machines zijn, en ook, dat hun bewegingen niet voldoende mechanistisch zijn te verklaren, beschrijft en verklaart Prof. Buytendijk in de vier volgende hoofdstukken wat en hoe, door zintuigelijke waarneming van het »gedrag« der dieren in de natuur en het laboratorium, omtrent hun zielbeweeg is te kennen.

Daarbij gaat het dan in h. 4 over de Waarneming.

Na eenige beschouwingen over het waarnemen van den mensch, waarbij de auteur naar voren brengt, dat dit niet enkel tot stand komt door het lijdelijk getroffen worden van prikkels op onze gezichts- gehoor- en tast-zenuwen, maar ook door 'n actie of werking der ziel, worden in dit hoofdstuk de methoden beschreven, waardoor men kan onderzoeken of een dier iets waarneemt. De eerste is het bestudeeren van het reageeren of terugwerken van een dier op allerhande prikkels, b. v. of het, getroffen door een geluidsindruk, vlucht of naderbij komt. De tweede is, het dier twee verschillende voorwerpen tegelijk ter waarneming aan te bieden en dan te zien of het dier het eene of het andere verkiest; en de derde methode is, dat men, door aan het eene waarnemingsvoorwerp een aangenamen of onaangenamen prikkel te verbinden, het dier tot een keuze dwingt. Ten slotte wordt dan beschreven en verklaard wat, door toepassing dezer methoden, de Nieuwere dierpsychologie omtrent de waarneming der dieren, bepaaldelijk het hooren van den kikvorsch, het nest vinden van hommels en bijen, het trekken der vogels, het ruiken en zien der insekten, en het ruiken der honden, gevonden heeft.

Hoofdstuk 5 gaat over de Instincten, waaronder men veelal de onwillekeurige of ook de onbewuste, maar doelmatige verrichtingen verstaat. Prof. Buytendijk omschrijft het instinct als »den psychischen grond voor een handelingscomplex, dat het dier van nature (aangeboren) verricht, onder bepaalde voorwaarden van tijd en plaats, van prikkels van buiten en van invloeden van binnen, en welk handelingscomplex bestaat uit een reeks van enkelvoudige handelingen, die volgens vaste wetten van elkaar afhangen en elkaar opvolgen" (p. 88). Uit het achttal feiten, die hij van instinct-handelingen der dieren vermeldt, kies ik die welke ons leeren, »dat de instinct-handelingen vaak met den bouw van het diere-lijf moeten samenwerken, om tot een doelmatig geheel te worden" (p. 91).

Het zijn de feiten, die vooral betrekking hebben op wat in de Biologie de »mimicry"-verschijnselen, het Engelsche woord voor »nabootsing" heet, en waaronder dan verstaan wordt het gedrag van sommige dieren waarbij zij tot hun eigen bescherming planten of dieren »nabootsen". Zóo doen die nachtvlinders, welke dezelfde kleur hebben als bepaalde boomstammen en dan, door zich in ruststand tegen zulke boomen aan te drukken, ter eigen bescherming, met hun lichaam een takje nabootsen.

Uit het zoo interessante h. 6: Sociale instincten, waarin de veeal bekende feiten uit het saamleven van mieren en bijen worden beschreven en verklaard, wil ik hier nog de rake opmerkingen naar voren brengen, die Prof. Buytendijk maakt naar aanleiding van de »sterke biologische analogie", die vele natuuronderzoekers en in den laatsten tijd ook de wijsgeer Bergson zien tusschen »de eenheid en arbeidsverdeeling, in een *insectenstaat* en die in een dierlijk *organisme*, door de werkzaamheid en saamhoorigheid van de cellen waaruit een lichaam is opgebouwd". Onze auteur merkt daarbij op, »dat het zoeken naar analogie tusschen menschen- en dierenstaat", — en naar het zinsverband kan ik het niet anders zien dan dat hij de individueel-biologische analogie bedoelt, — »zeer oppervlakkig is, al was het alleen maar reeds, omdat de dierenstaat door het instinct wordt beheerscht, de menschenstaat door de veelvoudige en hoogere werkzaamheid van de menschelijke persoonlijkheid".

Volgt het voorname 7e h. over Gewoontevorming of het dieren doen aanleeren van nieuwe gewoonten. Voornaam, omdat Buytendijk hier, niet alleen wat anderen daaromtrent gevonden hebben, zooals het bekende experiment van Pawlow met den hond (p. 187), maar ook wat hij zelf door experimenteel onderzoek vond, bijeengebracht heeft en waardoor hij de reeds bestaande kennis van de diere-ziel heeft verrijkt.

* * *

In h. 8: Het denkend handelen der dieren wordt dan de vraag gesteld: denkt het dier? en wel naar aanleiding van het befaamde en betrekkelijk recente geval met »de denkende paarden" en dat met den »Mannheimer hond".

De proeven, door van Osten te Berlijn met »kluge Hans" genomen en door Krall in Elberfeld met andere paarden, die rekenden en lazen, voortgezet, zouden daarmee bewijzen hebben gegeven van zelfstandig denken bij deze dieren, en evenzoo zou die bewijzen hebben gegeven de hond van Frau Dr. Mokkel te Mannheim.

Na ernstig kennis genomen te hebben van de wijze waarop die proeven verricht zijn en in verband ook met andere proeven waaruit het „denkend handelen der dieren" zou blijken, is Prof. Buytendijk's oordeel daaromtrent, »dat het denken bij de dieren nog niet met zekerheid is aangetoond, maar er alleen door is aangetoond, dat in het »sensorium" of de plaats in de hersenen waar de zinsgewaarwordingen samen treffen, processen plaats vinden, die analoog zijn aan de processen, welke in het verstandelijk oordeel bij den mensch optreden."

»Ongetwijfeld, zoo eindigt dit hoofdstuk, »zijn er dus eenheidstrekken in het psychisch leven van dier en mensch, maar anderzijds is er toch ook een enorme afstand, een principieel verschil."

* * *

In zijn 9e of laatste hoofdstuk: Beschouwingen, schrijft Prof. Buytendijk op het einde: »De moderne biologie geeft sterke aanwijzingen, hoewel niet voor allen dringende bewijzen, voor de Christelijk-theistische wereldbeschouwing".

»Dit geldt in nooge mate voor de moderne dieren-psychologie."

* * *

Wat bevattelijkheid van voorstelling en doorzichtige groepeering van de stof betreft kan dit deeltje der Volksuniversiteitsbibliotheek de vergelijking doorstaan met de meest geslaagde deeltjes uit publicaties als die van de Sammlung Göschen, van Webers Illustrirte Katechismen en van Aus Natur und Geisterwelt, welke evenzoo bedoelen wat de Engelschen onder »University-extension" verstaan.

G.

Uit de Pers.

In de *Geref. Kerkbode* voor Rotterdam schrijft Dr. A. K. Jr. het volgende:

Niet alle menschen moeten op gelijke wijze behandeld worden. De aard en het karakter van den een is zoo onderscheiden van den ander, dat het een groote dwaasheid zou zijn, ze precies gelijke behandeling te doen ondergaan.

Een vader, die veel kinderen heeft, en het onderscheiden karakter van zijn kinderen kent, zal, als hij verstandig in de opvoeding van zijn kroost is, terdege rekening houden met den eigen aard van een ieder zijner kinderen, en elk kind behandelen naar den eisch van dat kind. En zoo ook zal de wijze en verstandige meester op school doen met de hem toebetrouwde leerlingen, want hij weet, dat er velerlei onderscheid is, dat ze niet allen over één kam mogen geschoren, dat elk karakter naar zijn eigen natuur en aard behandeld moet worden.

Alleen gemis aan opvoedkundige wijsheid stelt den eisch, dat alle kinderen precies eender, zonder het minste onderscheid behandeld moeten worden, en alleen groote oppervlakkigheid doet het onrechtvaardig achten, als er tusschen de kinderen onderscheid gemaakt wordt, en de een anders dan de ander behandeld wordt.

Ook hier geld wat in het Scheppingsverhaal bij de groote verscheidenheid van het scheppingsleven, tekens terugkeert „naar zijn aard". Wie dat natuurlijke onderscheid over het hoofd ziet en daar geen rekening mede houdt, en handelt en doet alsof dat onderscheid niet bestond, handelt niet alleen onverstandig, maar komt ook bedrogen uit.

Als het ijzer stomp geworden is en de snede niet geslepen, dan moet meerdere kracht in het werk gesteld worden, zegt de Prediker, (hoofdst. 10:10) en hij voegt er aan toe, dat de wijsheid een uitnemende zaak is om iets recht te maken.

Reeds ten opzichte van het dier geldt het, dat het noodig is den eigen aard der dieren te leeren kennen, en elk dier overeenkomstig zijn eigen natuur te behandelen. Daarom lezen we in Spreuken 12:10: „de rechtvaardige kent het leven van zijn beest", wat zeggen wil, dat, als wij dieren bezitten, het onze roeping is het eigen leven dier dieren naarstig te onderzoeken, en de ons toebetrouwde dieren „naar hun aard" te behandelen. Zij, die dat niet doen, mishandelen het dier, maar de rechtvaardige kent het leven van zijn beest, en weet, hoe hij met het dier, dat hij bezit, moet omgaan.

Geldt dat *onderscheid* maken voor alle stoffelijke dingen, zoodat hij het hem toebetrouwde bezit goed verzorgt, dit alles naar den onderscheiden eisch behandelt, geldt het voor het dier, zoodat hij rechtvaardig is, die het leven van het dier kent en het overeenkomstig zijn eigen natuur behandelt, in zeer bijzonderen zin geldt dat „onderscheid maken" voor de kinderen der menschen.

Het eene kind is het andere niet. Het onderscheid tusschen de kinderen is groot, en het is voor allen, die met de opvoeding van kinderen belast zijn, een stellige eisch, het onderscheiden leven der kinderen te kennen, en ieder kind naar zijn eigen aard en karakter te behandelen. Er zijn kinderen, die, zacht moeten worden toegesproken en met wie op lieflijke wijze moet worden omgegaan, en die zoo ge dat niet doet, zich toesluiten en allengs van u vervreemden. Maar er zijn ook kinderen, die streng moeten worden behendeld, en bij wie met krachtige hand moet worden geregeerd, en die, zoo ge dat niet doet, straks om uw liefde en zachtheid zullen lachen en u om uw verkeerde liefde tranen zullen doen schreien.

Zoo is het in het natuurlijke, maar zoo is het ook in het geestelijke. Natuur en genade staan hierin niet tegenover elkander, maar toonen beiden een leven te bieden, dat door een en denzelfden God is gewrocht. Ook het geestelijk leven vraagt een zeer onderscheiden behandeling, en roept om terdege het onderscheid te maken.

Daarom lezen we in Gods Woord: ontfermt u wel eeniger, *onderscheid makende*, maar behoudt anderen door vreeze en grijpt ze uit het vuur.

Dus er moet onderscheid gemaakt worden, óók in het trekken tot Gods Koninkrijk en in de wijze, waarop de zielen tot eeuwige behoudenis gebracht worden. En dat onderscheid moet zóo gemaakt worden, dat de een gevoelt de liefde der ontferming, en dat de ander tot vreeze gebracht wordt.

De kantteekening verklaart het eerste aldus: bestraft en vermaant eenigen uit barmhartigheid en medelijden over hun zwakheid, namelijk die uit zwakheid zondigen en niet moedwillig zijn, en zij verwijst naar de woorden van Gal. 6:1 waar we lezen: indien ook een mensch overvallen ware door eenige misdaad, gij, die geestelijk zijt, brengt den zoodanige terecht *met den geest der zachtmoedigheid*; ziende op u zelven, opdat ook gij niet verzocht wordt.

En van het tweede zegt zij met betrekking tot hen die moedwillig en hardnekkig zijn: zoekt hen te verschrikken met voorstellingen van het vreeselijk oordeel Gods dat over zoodanigen gaan zal, indien zij zich niet bekeeren.

Het is naar den eisch van Gods Koninkrijk, dat de een getrokken wordt met liefdekoorden, en dat de ander door strenge tucht gebracht moet worden tot vreeze.

Schreef Paulus niet aan de Gemeente van Corinthe: zal ik met de roede tot u komen, of in liefde en in den geest der zachtmoedigheid?

De aardsche vader weet het, dat hij zijn eene kind alleen door liefde winnen kan, en dat zijn ander kind alleen door strenge tucht behouden kan worden. Hij zal dan onderscheid maken. Maar veel meer weet de hemelsche Vader, wie zijner kinderen alleen door ontfermen te winnen is en wie alleen door tot vreeze gebracht te worden, behouden kunnen worden.

Voor den een is de hemelsche Vader goedertieren en lankmoedig, beschamend in zijn goddelijke Vaderliefde. De Apostel zegt (Rom. 2:4): veracht gij den rijkdom zijner goedertierenheid en verdraagzaamheid en lankmoedigheid, niet wetende, dat *de goedertierenheid Gods u tot bekeering leidt*. Maar voor den ander is het noodig te hooren van Gods strengheid en rechtvaardigheid, opdat hij daardoor tot verbrijseling des harten gebracht wordt. En dezelfde Apostel schrijft aan een andere gemeente: wij dan, wetende den schrik des Heeren, bewegen de menschen tot geloof. (2 Cor. 5:11).

De aardsche vader weet, dat het voor het eene kind voldoende is als hij het ernstig aanziet en een enkel woord spreekt, maar ook dat het andere kind niet anders dan met de roede tot rede gebracht kan worden. Hij zal dan onderscheid maken. Maar de hemelsche Vader handelt met goddelijke wijsheid ook zoo, dat Hij den een door lankmoedigheid tot bekeering brengt, en dat de ander door den schrik des Heeren tot geloof bewogen wordt.

En dit doen Gods wordt ons tot voorbeeld gesteld. Zoo hebben ook wij op te treden en te handelen in den arbeid voor het Koninkrijk onzes Gods. Daarom vermaamt de Apostel: maakt onderscheid, ontfermt u over den een door lieflijk met hem te spreken, maar behoudt anderen door vreeze, door harde woorden hen te doen hooren. Het kan ook wel noodig zijn het mes er eens diep in te zetten, want zachte heelmeesters genezen niet elke wond.

Merkwaardig is die toevoeging: *en grijpt ze uit het vuur*. Die woorden hebben betrekking op hen die hard moeten worden aangegrepen, en bij wie het mes er diep moet worden ingezet. Ze bedoelen, dat als iemand in het vuur is gevallen, men hem forsch aangrijpt, stevig vasthoudt en als met een ruk uit het vuur verlost. Dat gaat wel hardhandig toe, maar het is tot redding en behoud. En zoo ook is er een redding uit het helsche vuur door schrik en door vreeze.

Een ieder die de gestrengheid Gods in dit leven ondervindt, hetzij dat hij er van hoort uit het Woord, of dat hij haar ondervindt in zijn omstandigheden, acht dat op het eigen oogenblik geen zaak van vreugde maar van droefheid te zijn. Doch daarna ondervindt hij de vreedzame vrucht der gerechtigheid. En dan zal hij eeuwig er voor danken.

Wie zal klagen dat hij hard is aangegrepen, als hij daardoor uit het vuur is gered? Als uw hemelsche Vader met u in tegenheden wandelt, dan was dat noodig om uwentwille, en dat strekt u dan tot zegen. Eens komt de dag dat ge zult belijden: het is goed voor mij verdrukt te zijn geweest. 'k Sloeg eer ik werd verdrukt het dwaalspoor in. Maar nu geleerd, houd ik Uw woord en wegen.

Voor Kinderen.

IN VREEMDE HAVEN.

Op het land.

Vroeg in den morgen van een guren Maartdag ging een knaap, die ongeveer vijftien jaar oud kon zijn, langzaam den grooten weg op, die uit een Zuid-Hollandsch dorp door het vrije veld naar de stad leidde.

Als gezegd liep hij langzaam als iemand die moe is. Toch begon de dag pas en had men verwacht, dat iemand nog zoo jeugdig als onze wandelaar, ook wat flinker en vlugger zou gestapt hebben. Doch »niets zonder reden«. Dat zal blijken.

De jongen die de gewone kleeding uit die streek droeg, zag er bleek, lusteloos en mager uit. Hem althans scheen het landleven nog geen goed te doen. Wie hem aanzag kon zich niet verwonderen, dat de knaap reeds in den vroegen morgen er zoo afgemat uitzag. Hij had niet veel om »bij te zetten«, en ook daar was reden voor.

Hendrik Crul was de zoon van arme ouders, die met hard werken een armelijk stukje brood verdienden. De dood had beiden reeds vroeg weggenomen. Voor Hendrik, een eenig kind, hadden zij bijna niets kunnen achterlaten. Hun bloedverwanten en vrienden, zelf arm, konden niets voor den knaap doen. En zoo verviel het kind dan aan de armen, gelijk men dat noemt.

Wat dit zeggen wou? Meer dan een mijner lezers zal dit nog wel eens gezien hebben. De kerk waarvan de ouders van een kind leden waren, had, als dit kind wees werd en geen middelen had, de verplichting voor den achterblijvende te zorgen. De diaconie bracht dit in orde, dat wil zeggen, zij had te zorgen, dat de weezen behoorlijk gekleed en gevoed werden en verpleegd zooveel noodig was. De diakenen deden dit echter niet zelf, maar droegen het werk anderen op, leden der gemeente, die voor wat zij deden en verstrekten betaald werden.

Eens in het jaar kwamen, als er kinderen te verzorgen waren, de diakens in de kerk bijeen. Ook kwamen daar leden der kerk die weezen tot zich wilden nemen. Of die laatsten zelf er ook altijd bijkwamen, staat niet vast, maar zeker nu en dan.

Dit was dus zoo iets als een jaarlijksche uitbesteding, en werd ook zoo genoemd. Het kon ook een wedstrijd heeten. De diakens toch deden hun best om de weezen zoo goedkoop mogelijk onder dak te brengen. De boeren op hun beurt, die een kind wilden verzorgen, kregen liefst zooveel mogelijk daarvoor. Zoo was het loven en bieden. Aan degenen die weinig eischten wees men zooveel mogelijk kinderen toe, en de diakonie trachtte vooral niet te hoog te gaan. In hoofdzaak draaide alles bij deze zoogenaamde armenverzorging om geld. Al het andere scheen er minder op aan te komen.

UIT HET OOSTEN.

De Planten.

Het wordt tijd, dat wij eens van de dieren afstappen om over wat anders te spreken. Niet alsof wij over de dieren waren uitgepraat, volstrekt niet. Maar de planten moeten, als we over het Oosten spreken, ook een beurt hebben, en die geven we hun dus maar spoedig.

Wij beginnen met den wijnstok.

Dat heeft zijn goede reden.

De wijnstok toch komt in de Schrift zeer veel voor, of liever alles wat betrekking heeft op de kweeking der druiven, de vrucht van den wijnstok.

Een rustige, vredige tijd wordt daardoor gekenmerkt, zoo lezen we, dat ieder zal zitten onder zijn wijnstok en vijgeboom.

De profeet roept alle dorstigen op te komen tot de wateren, en die geen geld hebben om te koopen zonder prijs, wijn en melk, waardoor verstaan wordt de goede boodschap der genade, die om niet wordt aangeboden.

De Heere Jezus zelf zegt: Ik ben de ware wijnstok. Hij noemt Zijn geloovigen de ranken.

In het verhaal van de bruiloft te Kana wordt, gelijk in zoo menig ander, van den wijn gesproken. Koning Belsazar dronk wijn op zijn feest uit de heilige vaten, die afkomstig waren van den tempel te Jerusalem,

Zoo lezen we ook van wijn, die in lederen zakken werd gedaan, van een wijnpersbak, waarin de druiven getreden werden. Kortom we zouden geen ruimte hebben om ook maar de helft der plaatsen aan te halen in welke de Schrift spreekt van wijn, en wat daarop betrekking heeft. De Psalmist getuigt, dat de wijn het hart des menschen verheugt. Maar tegelijk waarschuwt ons de Schrift als zij zegt: Wordt niet dronken van wijn, waarin overdaad is. De wijn is een spotter. Ook getuigt zij: Geen dronkaard zal het Koninkrijk Gods beërven.

Dat er zoo vaak van wijn gesproken wordt is dus daaruit te verklaren, dat die in Kanaän zooveel voorkwam. De wijnstok is een plant, die tiert in de gematigd warme luchtstreek. In ons land b. v. is het voor den wijnbouw te koud, in Midden-Afrika te heet.

Ook vereischt de wijnstok een droge, zonnige streek, en een heuvelachtigen grond. Aan dit alles nu voldeed Palestina. Het was er warm, droog, en bergen en dalen wisselden af. Hoe welig de druiven er rijpen konden, zien we uit de geschiedenis der verspieders, die optrokken uit de woestijn om het land Kanaän te bezien. Ten bewijze hoe vruchtbaar dit was, brachten zij een tros druiven mee, die gesneden was in het warme dal Eskol. Deze tros was zoo zwaar, dat twee man noodig waren om hem te dragen.

De wijnstok kwam en komt nog voor in de landen rondom de Middellandsche zee. Zoo heeft men b. v. Spaansche en Grieksche wijnen, die zich kenmerken door hun zoeten smaak. Zoo spreekt ook de Schrift van zoeten wijn. Wijnen uit Noordelijke landen zooals Frankrijk en Duitschland, zijn veelal meer zuur of wrang.

Nu moet men er wel op letten, dat de wijngaard in het Oosten heel wat verschilt van den onzen. Bij ons wordt de wijnstok tegen een muur, een hekwerk of een schutting geleid, zooveel mogelijk tegen den guren wind gedekt.

Maar in het Oosten, gelijk ook in andere streken, is een wijngaard meestal de helling van een heuvel, op welke dan tal van wijnstokken geplant worden. Zoo ontstaat een soort van tuin, waarin men wandelen kan. De steenachtige, rijzende grond biedt van zelf steun aan de jonge planten. Er loopen dan ook paden tusschen de wijngaarden door, gelijk wij zien uit de geschiedenis van Bileam. Bij ons is dus de toestand geheel anders.

In het Oosten was er voor gezorgd, dat de wijngaard goed behandeld werd, en zooveel mogelijk tegen alle schade beveiligd. Dat blijkt duidelijk.

(Wordt vervolgd.)

BRIEFWISSELING.

B. Nu twee eeuwen geleden verscheen er een volledige uitgaaf van Jan Luykens werken, in tamelijk klein formaat en zeer net (onze dichterplaatsuitgaaf leefde in denzelfden tijd). Deze uitgaaf is thans al lang niet meer in den handel, en wordt goed betaald. Voor eenige jaren zag bij Sijthoff te Leiden een nieuwe uitgaaf het licht, die volkomen de oude weergeeft, en keurig is uitgevoerd. De prachtige etsen van Luyken zijn in deze opgaven niet begrepen.

Hoogenbirk.

Gemengd Nieuws.

Is de Duitsche zending vernietigd? Tegenover de meening dat de Duitsche Evangelische Zending door den oorlog geheel vernietigd werd, kan het feit gesteld worden, dat op 1 Oct. 1919 op het Zendingsveld nog 463 Duitsche Zendelingen en 45 zusters werkzaam waren. In Duitschland dienden de Zending 276 Zendelingen en 36 zusters; in den dienst der kerk stonden 201 Zendelingen als waarnemende predikanten, in den dienst der school 48, en in andere betrekkingen nog 45 Zendelingen. In gevangenschap verkeerden 110 Zendelingen en 20 Seminaristen. De ontvangsten der Duitsche Zendingsvereenigingen bedroegen in 1918 niet minder dan 7.431.917 mark, tegen 8.240 843 in 1913 (waarbij de bijdrage van den Keizer gerekend is) en 5.732.569 mark in 1915. Basel en Chrischona hadden in 1918 een ontvangst van 1.749.613 francs, in 1915 1.727 069 francs. Men ziet hieruit, dat men in Duitschland voor de Zending blijft offeren. Maar de Duitsche Zendingsgenootschappen staan door den lagen stand der Duitsche valuta voor buitengewoon groote moeilijkheden. Om de Duitsche Zendelingen op hun arbeidsveld hetzelfde traktement te geven, dat zij vóór den oorlog genoten, moet men uit Duitschland ongeveer elf maal grooter geldsommen, dan vroeger voldoende waren